

**РОЗБУДОВА ДЕРЖАВИ І ПРАВА:
ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА КОНСТИТУЦІЙНОЇ ПРАКТИКИ**

ВЛАД В. Ф.,
orcid.org/0000-0002-7180-8096
доктор філософії у галузі права,
старший викладач кафедри
конституційного права
(Навчально-науковий інститут права
та психології Національної академії
внутрішніх справ)

ВАЦЮК В. О.,
orcid.org/0000-0001-8705-6223
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри правоохоронної
та антикорупційної діяльності
(Навчально-науковий інститут права
Міжрегіональної Академії управління
персоналом)

УДК 342.7

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.6.1>

**НЕВІД'ЄМНІСТЬ ПРАВА НА ЖИТТЯ ЯК ПРАВОВА ПЕРЕШКОДА
ДЛЯ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЕВТАНАЗІЇ В УКРАЇНІ**

У статті досліджується питання неможливості легалізації евтаназії в Україні крізь призму конституційних, кримінально-правових та міжнародно-правових норм. Автор доводить, що основоположний принцип невід'ємності права на життя, закріплений у статті 27 Конституції України, створює непереборний юридичний бар'єр для запровадження будь-яких форм евтаназії.

Підкреслюється, що держава має не лише обов'язок утримуватися від свавільного позбавлення життя, але й позитивний обов'язок забезпечувати його охорону та належні умови для існування людини. Відтак, будь-яка спроба запровадження законодавчих механізмів, які б дозволяли навмисне припинення життя, навіть за згодою особи, суперечить суті конституційної доктрини права на життя.

Здійснено аналіз кримінально-правових норм, зокрема статті 115 Кримінального кодексу України, де передбачено кримінальну відповідальність за умисне протиправне позбавлення життя іншої особи. Вказано, що згода потерпілого не усуває протиправності діяння, а тому будь-які форми евтаназії, включно з активною чи пасивною, кваліфікуються як кримінально карані.

Додатково розглянуто положення статті 52 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», яке прямо забороняє медичним працівникам здійснювати евтаназію, визначаючи це як умисне прискорення смерті або умертвіння невиліковно хворого. Таким чином, законодавство України містить як загальну, так і спеціальну заборону на застосування евтаназії.

Особлива увага приділяється міжнародно-правовому аспекту. Проаналізовано статтю 2 Європейської конвенції з прав людини, яка гарантує право кожного на життя, проте не містить положень, що передбачали б право на смерть або право на евтаназію.

У рішеннях Європейського суду з прав людини, зокрема у справі *Pretty v. United Kingdom* (заява № 2346/02), підтверджено, що зі змісту статті 2 Конвенції не може бути виведене право на евтаназію або допомогу у самогубстві, а держава не зобов'язана створювати правові механізми для цього. Таким чином, міжнародно-правові стандарти узгоджуються з національним законодавством України, формуючи спільну позицію щодо необхідності абсолютного захисту людського життя.

Розглянуто досвід європейських країн, які легалізували евтаназію (Нідерланди, Бельгія, Люксембург), та встановлено, що їхня правова доктрина базується на розумінні життя як відносної цінності, що може бути припинена за певних умов. На відміну від цього, в Україні діє концепція невідчужуваності та абсолютності права на життя, що не допускає будь-якого відносного або умовного тлумачення. Легалізація евтаназії вимагала б не лише внесення змін до Конституції, а й перегляду засадничих принципів правової системи, що суперечить основам конституційного ладу.

У статті також окреслено потенційні соціальні та етичні ризики легалізації евтаназії, серед яких – можливість зловживань, тиск на вразливі категорії осіб, зниження рівня захисту прав людини та загроза перетворення евтаназії на інструмент соціального відбору. Автор наголошує, що альтернативою цій практиці має бути розвиток паліативної допомоги, психологічної підтримки, удосконалення медичних стандартів та гуманізація охорони здоров'я.

Ключові слова: *евтаназія, право на життя, Конституція України, Європейський суд з прав людини, медицина.*

Vlad V. F., Vatsiuk V. O. The inalienability of the right to life as a legal obstacle to the introduction of euthanasia in Ukraine

The article examines the issue of the impossibility of legalizing euthanasia in Ukraine through the prism of constitutional, criminal, and international legal norms. The author argues that the fundamental principle of the inalienability of the right to life, enshrined in Article 27 of the Constitution of Ukraine, creates an insurmountable legal barrier to the introduction of any form of euthanasia. It is emphasized that the state not only has the duty to refrain from arbitrary deprivation of life but also bears a positive obligation to ensure its protection and to provide appropriate conditions for human existence. Therefore, any attempt to introduce legislative mechanisms that would allow the intentional termination of life, even with the consent of the individual, contradicts the essence of the constitutional doctrine of the right to life.

An analysis of criminal law provisions is conducted, in particular Article 115 of the Criminal Code of Ukraine, which establishes criminal liability for the intentional unlawful deprivation of another person's life. It is noted that the consent of the victim does not eliminate the unlawfulness of the act; therefore, any form of euthanasia, including active or passive, is classified as a criminal offense. Additionally, the article examines Article 52 of the Law of Ukraine "Fundamentals of the Legislation of Ukraine on Health Protection," which explicitly prohibits medical practitioners from performing euthanasia, defining it as the deliberate acceleration of death or killing of a terminally ill person. Thus, Ukrainian legislation contains both general and special prohibitions on the use of euthanasia.

Particular attention is paid to the international legal aspect. Article 2 of the European Convention on Human Rights, which guarantees the right to life, is analyzed; however, it contains no provisions that would establish a right to death or a right to euthanasia. In the judgments of the European Court of Human Rights, particularly in *Pretty v. United Kingdom* (Application No. 2346/02), it was affirmed that Article 2 of the Convention cannot be interpreted as conferring a right to euthanasia or assisted suicide, and that states are not obliged to create legal mechanisms for such acts. Thus, international legal standards are consistent with the national legislation of Ukraine, forming a unified position regarding the necessity of the absolute protection of human life.

The article also reviews the experience of European countries that have legalized euthanasia (the Netherlands, Belgium, Luxembourg) and establishes that their legal doctrines are based on an understanding of life as a relative value that may be terminated under certain conditions. In contrast, Ukraine adheres to the concept of the inalienability and absoluteness of the right to life, which excludes any relative or conditional interpretation. The legalization of euthanasia would require not only amendments to the Constitution but also a revision of the fundamental principles of the Ukrainian legal system, which would contradict the foundations of the constitutional order.

The article also outlines potential social and ethical risks associated with the legalization of euthanasia, including the possibility of abuse, pressure on vulnerable individuals, a decline in the protection of human rights, and the danger of turning euthanasia into a tool of social selection. The author emphasizes that the proper alternative to this practice should be the development of palliative care, psychological support, improved medical standards, and the humanization of healthcare.

Key words: *euthanasia, right to life, Constitution of Ukraine, European Court of Human Rights, medicine.*

Актуальність теми. Актуальність дослідження питання про неможливість легалізації еутаназії в Україні зумовлена як зростанням суспільного інтересу до проблеми гідності та якості життя, так і необхідністю забезпечення конституційного принципу охорони життя як найвищої соціальної цінності. У сучасному світі дедалі більше країн обговорюють або вже запровадили різні форми еутаназії, що породжує складні правові, етичні та соціальні дискусії.

Водночас українське законодавство базується на концепції невід'ємності права на життя, закріпленій у статті 27 Конституції України, яка не допускає його обмеження чи відмови від нього за будь-яких умов.

Постановка проблеми. Проблема легалізації еутаназії в Україні постає на стику конституційного, кримінального та міжнародного права. Незважаючи на поширення дискусій у Європі щодо добровільного припинення життя, українське законодавство ґрунтується на принципі невід'ємності права на життя. Виникає питання: чи можливо легалізувати еутаназію без порушення конституційних гарантій та міжнародних зобов'язань України. Суперечності між прагненням до гуманізації медичної допомоги та обов'язком держави захищати життя потребують наукового осмислення. Вирішення цієї проблеми є ключовим для визначення правових меж у сфері біоетики та охорони здоров'я.

Мета дослідження. Метою дослідження є всебічний аналіз правових підстав неможливості легалізації еутаназії в Україні, зокрема через призму конституційних норм, кримінального та медичного законодавства, а також міжнародно-правових стандартів, з метою обґрунтування висновку про невід'ємність права на життя як фундаментальної правової перешкоди для запровадження будь-яких форм еутаназії.

На сьогоднішній день, питання легалізації еутаназії набуває значної суспільної і юридичної ваги. Європейські та інші держави запроваджують або обговорюють різні

моделі (асистований суїцид, пасивна евтаназія, активна евтаназія), беручи до уваги етичні, медичні, соціальні та правові аспекти. Проте в українському законодавстві така практика не має легальної основи.

Одним із базових прав, закріплених у Конституції України, є право на життя. З огляду на це постає питання: чи можлива легалізація евтаназії в Україні без порушення права на життя і чи існує для цього правова база?

Відповідь на це питання демонструє, що саме невід'ємність права на життя створює правову перешкоду для запровадження евтаназії в Україні.

Відповідно до статті 27 Конституції України: «Кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини. Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань» [1].

Це положення має найвищу юридичну силу, а Конституційний Суд України неодноразово підкреслював, що право на життя належить до таких прав і свобод, які не можуть бути обмежені навіть у надзвичайних умовах.

Життя як правова категорія має не лише формально-юридичний, а й фактичний зміст, що зобов'язує державу не лише утримуватися від будь-яких дій, спрямованих на довільне позбавлення життя, але й активно створювати умови для його збереження, охорони та розвитку. Поняття «невід'ємність» підкреслює природний і невідчужуваний характер цього права, яке виникає з моменту народження людини та не може бути припинене або передане за власним бажанням особи чи за рішенням державних інституцій.

Таким чином, узаконення навмисного позбавлення життя, навіть коли воно здійснюється за згодою самої людини, суперечить сутності невід'ємності права на життя. У науковій літературі наголошується, що конституційне визнання цього права унеможлиблює створення будь-яких нормативних механізмів, які б легалізували добровільне припинення життя.

Конституція України в статті 3 також зазначає: «Людина, її життя і здоров'я, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [1]. Це створює ціннісну основу, в якій життя людини має абсолютний пріоритет, а відтак будь-який механізм скорочення чи припинення життя, навіть за власним бажанням, втрачає легітимність у межах правового поля України.

Дослідивши кримінальне законодавство України, слід зазначити, що запровадження евтаназії суперечить фундаментальним нормам. Стаття 115 Кримінального кодексу України визначає вбивство як умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині, за що передбачене позбавлення волі від семи до п'ятнадцяти років [2].

Навіть якщо смерть настала за згодою потерпілого, така згода не виключає протиправності діяння. Таким чином, будь-яке умисне припинення життя іншої особи (в тому числі на її прохання) є кримінальним правопорушенням.

У системі охорони здоров'я така заборона ще раз підкріплена спеціальною нормою. Згідно з пунктом 8 статті 52 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», медичним працівникам забороняється здійснення евтаназії, тобто навмисного прискорення смерті або умертвіння невиліковно хворого з метою припинення його страждань [3].

Це означає, що в Україні евтаназія прямо заборонена на рівні медичного законодавства. Таким чином, легалізація евтаназії вимагала б скасування або зміни як конституційних, так і кримінально-правових норм, що наразі виглядає юридично неможливим.

Попри наявність окремих громадських ініціатив, зокрема електронних петицій про легалізацію евтаназії, в Україні відсутній будь-який нормативний акт, який би передбачав механізм її проведення. Така правова невизначеність поєднується з абсолютною кримінальною заборонаю, створюючи подвійний бар'єр для легалізації цієї практики.

У міжнародному праві, а саме статті 2 Європейської конвенції з прав людини, кожному гарантується право на життя. При цьому не закріплюється жодного права на смерть або на здійснення евтаназії.

У своїй практиці Європейський суд з прав людини неодноразово підкреслював, що положення статті 2 Конвенції не охоплюють право на еутаназію, а також не покладають на держави обов'язку її легалізувати чи запроваджувати інститут асистованого самогубства. Наприклад, *Pretty v. United Kingdom* (заява № 2346/02). У цій справі заявниця, яка страждала від моторно-нейронного захворювання, просила дозволу чоловіка допомогти їй у завершенні життя. Суд дійшов висновку, що ст. 2 Конвенції не може бути тлумачена як право на смерть або право на еутаназію. У рішенні зазначено: «no right to die, whether at the hands of a third person or with the assistance of a public authority, can be derived from Article 2 of the Convention» [5].

Отже, Україна не має міжнародно-правового зобов'язання дозволяти еутаназію, а навпаки, чинна міжнародна система захисту прав людини спрямована на забезпечення збереження життя, що створює суттєві правові бар'єри для її легалізації.

Попри те, що окремі європейські країни, зокрема Нідерланди, Бельгія та Люксембург, визнали допустимими окремі форми еутаназії, їхні правові доктрини ґрунтуються на іншому баченні права на життя, яке розглядається як відносна, а не абсолютна цінність. В українському ж правопорядку домінує концепція невідчужуваності життя, яка виключає можливість подібного відносного тлумачення.

Наприклад, у Нідерландах еутаназія (termination of life on request) та асистований суїцид формально залишаються кримінальними злочинами, проте законом 2002 р. («Termination of Life on Request and Assisted Suicide (Review Procedures) Act») встановлено виняток: якщо лікар дотримався шести встановлених критеріїв належної медичної уваги (достатньо важке та невиліковне страждання, усвідомлена та стійка прохання пацієнта, відсутність адекватної альтернативи, консультація іншого незалежного лікаря), то кримінальна відповідальність не настає і надається юридичний захист лікарю в разі повідомлення комісії-ревізора. Ці норми перетворили правило «заборони вбивства» на регульовану виняткову практику за чітко визначених умов та процедур її проведення [4].

Юридичне запровадження еутаназії суперечило б не лише Конституції, а й основній ідеї права на життя як безумовної гарантії.

Легалізація еутаназії означала б фактичне визнання «права на смерть», що суперечить конституційній доктрині та юридичній логіці. Для створення правового механізму еутаназії необхідно було б не лише змінити Конституцію, а й розробити цілу систему законів, які б визначали підстави, процедури, гарантії і контроль за її застосуванням. Однак навіть у цьому випадку виникали б колізії з чинними міжнародно-правовими зобов'язаннями України.

Крім того, легалізація еутаназії створює потенційні ризики зловживань, особливо щодо вразливих груп населення – тяжкохворих, літніх або соціально незахищених осіб. У таких умовах існує загроза перетворення еутаназії на засіб тиску чи соціального усунення осіб, що суперечить принципам гуманізму та правової держави.

Таким чином, право на життя, закріплене у статті 27 Конституції України, має статус невід'ємного та є обов'язком держави забезпечити його охорону. Кримінальне законодавство України (стаття 115 ККУ) чітко забороняє умисне позбавлення життя навіть за згодою особи, а законодавство про охорону здоров'я прямо забороняє медичним працівникам здійснювати еутаназію.

Міжнародно-правові стандарти, зокрема Європейська конвенція з прав людини, не визнають права на еутаназію, зобов'язуючи держави лише захищати життя. Тобто, на сьогоднішні правові передумови для легалізації еутаназії в Україні відсутні.

Будь-які спроби її запровадження суперечитимуть як національному законодавству, так і основним міжнародним принципам. Замість обговорення еутаназії доцільно спрямувати зусилля на розвиток медицини, удосконалення системи догляду за невиліковно хворими, надання психологічної допомоги пацієнтам та забезпечення гідності людини у кінці життя. Це відповідає як духу Конституції, так і принципу, за яким життя є найвищою соціальною цінністю.

Таким чином, невід’ємність права на життя виступає фундаментальною правовою перешкодою для запровадження евтаназії в Україні. Її легалізація можлива лише у разі зміни самої концепції права на життя, що нині суперечить основам конституційного ладу.

З огляду на це евтаназія в Україні не може бути визнана допустимою або правомірною формою припинення життя, а конституційний принцип недоторканності життя залишається нездоланим бар’єром для її впровадження.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Кримінальний кодекс України. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
3. Основи законодавства України про охорону здоров’я. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>
4. Euthanasia. Is euthanasia legal in the Netherlands? URL: https://www.government.nl/topics/euthanasia/is-euthanasia-allowed?utm_source=chatgpt.com
5. European Court of Human Rights. Case of Pretty v The United Kingdom. URL: <http://www.bailii.org/eu/cases/ECHR/2002/427.html>

Дата першого надходження рукопису до видання: 06.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 15.12.2025

Дата публікації: 31.12.2025

